

ВИДИ ЛАТЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ

Увагу науковців та журналістів все частіше привертають питання невисвітленої або прихованої політичної діяльності. Не роблять таємниці з її існування і провідні політики [3]. У зв'язку з цим у даній статті здійснюється спроба створити адекватне уявлення про спектр видів сучасної латентної, тобто прихованої від висвітлення, політики.

Вихідними передумовами дослідження є виокремлення у складі політики діалектично взаємодоповнюючих одна одну частин – прозорої, неприхованої та непрозорої, таємної [7].

У науковій літературі окремі питання прихованих напрямів політичної діяльності отримали певне висвітлення у працях П. Лазарсфельда, С. Стауффера, Р. Еперсона, М. Сенченка, О. Дугіна, Б. Кухти, В. Землянова, В. Криська, Г. Почепцова та інших дослідників, чії роботи, проте, не ставили за мету створення уявлення про цілісну картину політики або науки про неї [2; 4; 5; 9; 10; 12]. Докладніше зі станом розробки проблеми невисвітленої політики, а також із концептуальними засадами теорії латентної політики можна ознайомитись у попередніх статтях автора [7]. У межах теми, що розглядається, доцільно навести лише деякі висновки та узагальнення.

Політика органічно поєднує у собі відкриті та закриті від оприлюднення відносини. Латентна політика – це особлива, закрита від висвітлення сфера життєдіяльності людей, пов'язана із реалізацією прихованих інтересів або застосуванням таємних методів здобуття, утримання і використання влади, а також забезпечення та самозахисту політичної системи і суб'єктів політики, суспільства в цілому, непрозорий тип відносин між людьми, суспільством та державою. На практиці латентна політика може бути як підпорядкована високоетичним цілям суспільного блага, так і втілювати вузькоegoїстичні, навіть злочинні, наміри. При цьому політична латентологія може бути визначена як окрема галузь політичної науки, точніше, як система знань, що описує, пояснює закономірності, тенденції і засоби здійснення прихованої політики за допомогою спеціальних парадигм, категорій та методів дослідження. Латентологія, як суспільствознавча та навчальна дисципліна, виконує ряд теоретичних і практичних функцій: описову (дескриптивна), пояснювальну, інструментальну тощо. Мета запропонованої статті – здійснити наступний крок у послідовному розвитку уявлень щодо латентної політики у руслі описової функції латентології, тобто якомога повніше визначити спектр видів латентної політи-

ки, специфічний зміст її напрямів, розв'язуючи при цьому такі завдання: якою насправді є прихована, непрозора або таємна політична діяльність? у чому її природа та специфіка? хто виступає суб'єктом латентної політики? яких форм вона набуває?

Отже, всі різновиди латентної політики варто умовно поділити на ті, що відбивають загальновідомі класифікації політики взагалі, і на ті, в яких проявляється специфіка природи латентної політики. Так, згідно з поділом політики за сферами суспільного життя на економічну, етно-національну, військову, соціальну, культурну, екологічну, науково-технічну, аграрну тощо, можливе, як уявляється, виокремлення відповідних видів латентної політики. Жорстока конкурентна боротьба в економіці передбачає існування комерційної таємниці, прихованих дій з метою подолання суперників, методів нечесної конкуренції, економічного шпигунства тощо. Мова йде також про приховані засоби економічного впливу, непрозору економічну експансію, так звану "тіньову економіку". За фасадом ринкової економіки на публічному рівні зазвичай приховується і замовчується її справжня капіталістична суть та джерело збагачення – злочинне первісне накопичення капіталу, експлуатація найманих працівників та привласнення додаткової вартості. Етно-національна політика теж має свої латентні сторони. Достатньо звернутися до історії прихованого поглинання нацменшин в країнах-імперіях, до секретної депортації окремих народів за часів сталінського режиму, таємного розпалювання міжнаціональної ворожнечі тощо. Латентна складова екологічної політики пов'язана перш за все із замовчуванням або приховуванням шкідливих наслідків діяльності підприємств, проектів заховування хімічних відходів, отруйних речовин і т. п. У галузі культури латентність має місце у випадках цілеспрямованого знищення окремих осередків національних культур, прихованого здійснення культурно-ідеологічної інтервенції, реалізації доктрини "розважаючи – відвертай" на користь певних політичних кіл і т.д. У соціальній сфері найчастіше замовчується, хто саме в дійсності виграє від впровадження офіційної соціальної політики, хто є її справжніми суб'єктом та об'єктом, отримує найбільші пільги, надходження, надмірні пенсії; перекручується дійсний стан безробіття, приховується функціонування подвійної системи освіти, має місце публічне викривлення дійсного соціального становища в країні. Про існування таємниць у військовій політиці, як уявляється, взагалі говорити зайве.

Як і політику в цілому, латентну політику можна поділити за терміном реалізації на довгострокову, середньої тривалості та короткострокову. Прикладом довгострокової латентної політики (тривалість

більше, припустімо, п'ятнадцяти років) може бути неоколоніалізм, розпалення світової пролетарської революції з боку Комінтерну, експансія світового соціалізму за часів Радянського Союзу, подібна до того сучасна світова експансія американсько-західноєвропейської моделі політичного устрою під гаслами розповсюдження ліберальної демократії та захисту прав людини. Прикладом латентної політики середнього терміну тривалості (припустімо, від п'яти до п'ятнадцяти років) можуть бути таємні дії США під час війни у В'єтнамі, дії СРСР в Афганістані, таємна дипломатична активність країн Європи, Японії і США напередодні Другої світової війни, діяльність спецслужб СРСР щодо знищення бойовиків ОУН-УПА в Західній Україні тощо. Короткострокова латентна політика (до п'яти років) відбиває реалії динаміки зовнішнього політичного середовища, внутрішньої розстановки сил та зміни пріоритетів. Прикладом цього можуть бути приховані цілі маніпулювання суспільними настроями та введення в оману світової громадської думки у випадках вторгнення США в Афганістан, Ірак та інші країни, політика подвійних стандартів НАТО під час розпаду та руйнації СФРЮ.

Диференціацію видів латентної політики в руслі класифікації політики в цілому є підстави продовжувати: внутрішня, зовнішня та світова; моноцентрична та поліцентрична; стабілізуючо-охоронна, дестабілізуюча або підривна, дезорієнтуюча, знищувально-ліквідаційна, нейтралізуюча, спостережно-прогнозуюча і т.п.

Особливо докладно слід зупинитись на тих видах латентної політики, в яких найбільш помітно виявляється її специфічна природа. Їх можна поділити на дві підгрупи згідно з тим, що політика містить, з одного боку, необхідність глибокого усвідомлення існуючої ситуації та власних можливостей, а з іншого – систему заходів з практичного досягнення цілей. Перше – коротко – це політична розвідка у всіх її різновидах та всебічне інформаційно-аналітичне забезпечення політики. Серйозні суб'єкти політики в першу чергу потребують максимально повного та точного уявлення про реальний стан суспільства, розстановку і наміри внутрішніх і зовнішніх сил, шляхи реалізації власних інтересів, імовірні перешкоди, протидії і небезпеки. Розв'язання цього комплексу завдань передбачає використання поруч із відкритими – закритих або напівзакритих структур, непрозорих дій, таємних агентів, прихованих засобів, невисвітлених методів тощо. Друге – це багатогранна та складна практика безпосередньо прихованої, непрозорої діяльності з визначених цілей. Розглянемо обидві підгрупи послідовно.

Як зазначає Г. Почепцов, “під розвідкою ми розуміємо збирання інформації, оцінку її вірогідності та об'єднання окремих фактів в аналітичну картину” [10, с. 559]. Політична розвідка покликана добувати

інформацію про функціонування політичних систем та їх структурних елементів. Дуже часто вважають, що політичною розвідкою займаються лише спецслужби однієї держави по відношенню до іншої. Таке спрощення помилкове, бо виникають питання: хіба насправді лише державний інститут займається розвідкою? Хіба розвідка стосується лише інших політичних систем? Цього недоліку, як уявляється, позбавлена точка зору В. Землянова, який вважає, що розвідкою називається діяльність суб'єктів, що застосовують спеціальні засоби і методи, з метою одержання інформації про задуми, плани і заходи супротивника (іноземних держав, конкурентів), які потенційно або реально загрожують безпеці об'єктів захисту (держави, організації, фірми) [2, с. 21-22]. Дійсно, частіше іноземними політичними системами та суб'єктами міжнародних відносин займається переважно т. зв. "зовнішня" розвідка, яку здійснює спеціальна державна служба. Але крім неї цим займаються також інші суб'єкти, наприклад, певні підрозділи МЗС, митних та прикордонних структур, антитерористичні, антикримінальні установи тощо. На недержавному рівні політичну розвідку за кордоном із стародавніх часів вела церква, пізніше до неї приєдналися "клуби еліт", приватні агенції, транснаціональні корпорації, транснаціональні кримінальні угруповання, окремі політичні сили або громадські організації недержавного характеру. Як констатує В. Самофалов, "в більшості провідних ТНК створені спеціальні розвідувальні підрозділи, які використовують у своїй діяльності ті ж самі форми та методи, що й державні спецслужби" [14]. Вони займаються усіма видами шпигунства – від науково-технічного до політичного з метою прогнозу розвитку політичних подій в країнах, якими цікавляться ТНК. Відомо, що аналітики американської "Галф ойл", на відміну від ЦРУ, передбачали повалення шаха Ірану ще за чотири місяці до того як це відбулося [14]. Особливу роль у розвідувальній роботі корпорацій займає, на думку А. Кузьменка, створення різного роду благодійних фондів, філантропних організацій і т.п. в державах, які переживають соціально-політичні та економічні кризи [6].

Добування розвідувальної інформації щодо іноземних країн державними та недержавними структурами здійснюється переважно шляхом "традиційного шпигунства" агентів-нелегалів, легальною діяльністю "під прикриттям" дипломатів та акредитованих журналістів, "нетрадиційним шпигунством" аналітиків спеціальних підрозділів науково-дослідницьких установ та деяких відкритих організацій, матеріали яких набувають конфіденційного характеру. Всі учасники зовнішньої розвідки – держава, міждержавні, недержавні, приватні, транснаціональні, військово-політичні, кримінальні та інші структури

мають інтереси, реалізація яких потребує латентної діяльності за межами (і не тільки) національних кордонів. Сучасна тенденція до розширення монополії держави на здійснення міжнародної політики суттєво розширює коло учасників зовнішньої політичної розвідки.

Безпечне та стабільне функціонування політичної системи, ефективне управління країною з боку її керівництва, успішна діяльність спеціальних держструктур, конкурентна боротьба всіх учасників політичного процесу за досягнення цілей на внутрішньополітичній арені принципово залежить від володіння необхідною інформацією щодо стану власного суспільства, функціонування його політичної системи та її елементів. Отримання цієї інформації, по суті, теж є політичною розвідкою, але, так би мовити, внутрішньою. Хоч деякі автори використовують поняття “внутрішня розвідка” [12; 16], широкого обігу в літературі цей термін не отримав, напевно, через домінування традиційного уявлення про розвідку як зовнішньополітичну діяльність. В цьому зв'язку найчастіше використовується поняття “служба безпеки”, “держбезпека”, “суспільна безпека”, “таємна поліція”, “політичний розшук” тощо. Домінування серед учасників внутрішньої розвідки державних структур обумовлює переваги у спектрі її функцій і завдань інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва країни та нейтралізації погроз політичній системі та її суб'єктам з боку антиконституційних елементів, підривних та екстремістських угруповань, окремих терористів та інших носіїв протиправних дій. Проблема функціонування державних органів внутрішньої розвідки полягає в тому, що служби політичного розшуку і т.п. через прихованість їх дій мають тенденцію деградувати в органи репресії та боротьби з політичною опозицією, особливо в умовах недемократичних режимів.

Розширення кола недержавних структур, що активно залучаються до політики, є одним з результатів ліберально-демократичних перетворень суспільства. Конкурентна боротьба багатьох учасників політичного процесу за владу, за вплив на неї з метою реалізації специфічних інтересів передбачає не лише відверті дії, але й такі, що в разі їх відкритої підготовки і здійснення можуть бути нейтралізовані або використані проти ініціюючої сторони. Проблема безпеки, самозахисту та успішної боротьби з політичними суперниками об'єктивно вимагає закритості певних аспектів діяльності політичних акторів та створення контррозвідальних структур. Хоча розвідка і контррозвідка розв'язують різні завдання, суть інформаційно-аналітичного процесу роботи у них однакова. Крім постачання державному керівництву відомостей, необхідних для дієвого контролю за ситуацією в країні, державні спецслужби велику увагу приділяють боротьбі з політичним екстремізмом і

тероризмом. Посилення загрози тероризму і значна зміна його характеру (активне використання терористів-смертників) стали викликом системі самозахисту суспільства, що викликало нові тенденції у боротьбі з тероризмом (відновлення інституту таємних інформаторів тощо).

Діяльністю, яку за суттю можна віднести до категорії внутрішньої розвідки, займаються також недержавні суб'єкти політики. Відповідні інформаційно-аналітичні структури мають майже всі солідні політичні партії. Як правило, розвідка партій в першу чергу націлена на отримання і опрацювання інформації стосовно лідерів партій-суперників (їх політичні інтереси та позиції, особливості біографії, характеру, стану здоров'я тощо), про настрої в партії, внутрішні суперечності, ієрархію, джерела фінансування, заплановані дії, зв'язки в уряді та з іншими політичними силами і т.п. Отже, в цілому неурядова/недержавна політична розвідка – це агентурно-інформаційна діяльність по добуванню, інтерпретації та використанню інформації політичного характеру на рівні окремих юридичних осіб (іноді навіть окремих приватних фізичних осіб), які мають власні політичні потреби та інтереси або можливості виконувати відповідні замовлення. Інформація добувається, як завжди, легально, напівлегально і нелегально. Іноді межа між зовнішньою і внутрішньою політичними розвідками стає доволі умовною.

Політичну розвідку поділяють також, у залежності від її форм, на агентурну, легальну, технічну та інформаційно-аналітичну. В такому разі під агентурною розвідкою розуміють використання для добування інформації і здійснення специфічних заходів спеціально підібраних, завербованих і ретельно підготовлених людей. Легальна розвідка – це діяльність спецструктур, що використовуються для отримання інформації, при цьому не вдаються до таємних операцій і не приховують джерел інформації: відкритих публікацій; безпосередні контакти на прийомах, зустрічах та конференціях; неприхована кіно- і фотозйомка, наприклад, при пересуванні об'єктів, що цікавлять, по країні тощо. Технічна розвідка визначається через ключову роль технічного чинника добування інформації. За допомогою різноманітних технічних засобів суб'єкт розвідувальної діяльності здійснює оптичну розвідку (із використанням зображення у звичайному видимому або інфрачервоному вигляді), радіорозвідку (шляхом перехоплення радіосигналу з конфіденційною інформацією), комп'ютерну розвідку (отримання необхідної інформації із комп'ютерних мереж та банків даних або окремих комп'ютерів). Про значущість та величезну роль технічної розвідки свідчить приклад діяльності Агенції з національної безпеки США. Аналітична обробка первинної інформації – це одер-

жання розвідувальних оцінок більш високого рівня в результаті опрацювання первинної розвідінформації з використанням обчислювальної техніки і спеціальних комп'ютерних програм.

Окремим видом політичної розвідки варто визначити військово-політичну розвідку – спецгрупи особливого призначення, мета яких – глибоке укорінення агентури на об'єктах військово-стратегічного характеру на випадок війни, а також здійснення диверсійних та терористичних операцій, особливі партизанські загони тощо.

Другу велику підгрупу специфічних за природою видів латентної політики, що визначається безпосередньо через практику прихованої, непрозорої діяльності, можна, як уявляється, поділити таким чином: “силові” спецоперації в політиці; “ординарні” технологічні операції; інформаційні та психологічні війни та операції; таємна дипломатія та діяльність таємних структур у сфері міжнародних відносин; нелегальна діяльність партій та різноманітних (окремо – кримінальних) угруповань. Запропонований розподіл має до певного ступеня умовний характер, оскільки, наприклад, “силові” спецоперації здійснюють як державні спецслужби, так і терористичні угруповання, так само до інформаційних спецоперацій у форматі “ординарних” закритих дій часто вдаються як легальні організації, так і політичне підпілля. Через це видається корисним зробити додаткові зауваження щодо конкретного змісту цих видів латентної політики.

“Силові” спецоперації у політиці (ССО) можна визначити як усебічне застосування у будь-якому місці світу прихованих засобів радикального силового впливу (аж до знищення) з метою розв'язання політичних завдань, особливо – позбавлення супротивника влади або здатності вести боротьбу (чи різко обмежити можливість подальшого ведення ним цієї боротьби). У свою чергу ССО можуть поділятися на різновиди за низкою підстав. Зокрема, на ґрунті пропозицій В. Квачкова [4] можливо, в залежності від цілей і завдань, розробити таку класифікацію: підготовка та здійснення державних переворотів; ССО по дезорганізації керування, наприклад, шляхом пошкодження телекомунікативного устаткування; диверсійні ССО, які завдають безпосереднього збитку об'єктам супротивника, наприклад, через знищення пунктів керування, штаб-квартири партії (осередку), її типографії або складу із матеріальними цінностями; диверсійно-розвідувальні, а саме: засідка, захоплення людей; протидиверсійні (контртерористичні) ССО – пошук, блокування, захоплення чи ліквідація терористичних формувань, диверсійних груп, партизанських загонів; правоохоронні ССО – по захисту конституційного ладу, функціонування державних структур, уряду тощо; ССО по організації збройної боротьби, наприклад,

шляхом підготовки та формування бойових сил опору, національно-визвольного руху, а також радницька діяльність і т.п.; рятувальні (пошуково-рятувальні) ССО з метою визволення заручників, співвітчизників, яких утримують насильно в тому числі за межами країни; провокаційні ССО; знищення ключових фігур владних структур або провідних політиків; “санация” як викрадення або нейтралізація окремих осіб відповідно до політичних цілей та інші ССО, тобто дії, які можуть бути віднесені до спеціальних керівництвом країни.

Наступною складовою цієї підгрупи є спеціальні інформаційні операції (СІО). В одному випадку їх тлумачать як щось дуже близьке до пропагандистського маніпулювання свідомістю об’єкта, в іншому – додається врахування реалій комп’ютерного світу. Таким чином, в узагальненому вигляді СІО у політиці визначатиметься як прихований вплив на інформаційно-регулятивну функцію політичної системи. Напрямами цього впливу, і, відповідно, різновидами СІО, можуть бути суб’єкти, які приймають рішення, дезинформація, дискредитація опонентів у масовій свідомості, дестабілізація ситуації, хакерські операції в інформаційно-комп’ютерних мережах, семантичні атаки тощо [1; 8; 11]. В останньому випадку мова йде про непомітне виведення з ладу комп’ютерної системи таким чином, щоб вона працювала зовсім правильно, але рішення видавала невірні.

Під спеціальними психологічними операціями (ПО) найчастіше розуміють заходи, які здійснюються з метою впливу на масові настрої, психічний стан людей, поведінкові та емоційні установки задля отримання бажаних політичних результатів. Їх різновиди визначаються в залежності від цілей, характеру, методів впливу, масштабу і змісту поставлених завдань. Зокрема, за методами впливу ПО поділяються на такі види: інформаційно-психологічні, психогенні, психоаналітичні, нейролінгвістичні, психотронні та психотропні [5, с. 10-22]. Оскільки настрої людей багато в чому обумовлюються отриманою інформацією, в літературі іноді СІО та ПО об’єднують в єдине поняття інформаційно-психологічної операції [11].

Під віднесеними до складу підгрупи т.зв. “ординарними” технологічними операціями розуміють комплекс різноманітних непрозорих заходів, які здійснюються без застосування спеціальних засобів, не спрямовані безпосередньо на силову, психологічну або інформаційну атаку конкретного супротивника, а, як правило, розраховані на захист від висвітлювання конфіденційних складових звичайного функціонування. У внутрішньому вимірі це – розробка майбутньої виборчої стратегії та тактики, формування складу керівних структур, попереднє складання партійних списків до парламентських виборів, розгляд

кадрових та інших питань, які, виходячи з принципу доцільності, не підлягають оприлюдненню. Сюди ж можна зарахувати внутріпартійні інтриги та змови. У зовнішньому вимірі це – здійснення “м’якого” політичного тиску на партнерів та супротивника, використання “агентів (груп) впливу”, розв’язання делікатних фінансових питань, лобіювання інтересів, звичайні закриті узгодження позицій або переговори з іншими політичними силами, контакти із спецслужбами, використання адмінресурсу тощо. Всі вони мають переважно організаційний характер.

Окремо проглядається такий вид латентної політики, як таємна дипломатія та діяльність прихованих структур у сфері міжнародних відносин. Таємна дипломатія являє собою низку прихованих мирних заходів задля реалізації специфічних національних інтересів у світовій політиці, зміцнення будь-яким невоєнним шляхом міжнародного співробітництва, запобігання міжнародним конфліктам або їх врегулювання, пошук компромісів або взаємоприйнятних рішень. Досить розповсюджене засудження таємної дипломатії, однак це не означає необхідності цілковитого усунення конфіденційності з міждержавних відносин. У іншому разі довелось б заздалегідь відмовитися, від пошуку компромісів, зондування намірів іншої сторони щодо можливості досягнення порозуміння у складних ситуаціях, альтернативою чому залишається війна. Так було, наприклад, під час врегулювання Карибської кризи у 1962 р. За іншим виміром таємна дипломатія може містити міжнародні змови, підготовку агресії тощо. Стосовно латентних структур світової політики доцільно послатися на працю М. Сенченка [15]. Як вважає А. Кузьменко, зараз в цьому напрямку спостерігається таємна боротьба на таких рівнях: світові громадсько-політичні рухи (комуністичні, соціал-демократичні, фашистські, сіоністські і т.п.), світові релігії, елітарні закриті об’єднання, транснаціональні фінансово-економічні та військово-політичні об’єднання, мафіозних та інших транснаціональних кримінальних угруповань, міждержавні відносини [6]. Крім цього, на думку Ф. Хентшела, в останні роки загрозливих масштабів набула тенденція використання сил найманців та приватних воєнізованих корпорацій [17]. Їх активна діяльність спостерігається, зокрема, в Іраці на боці американських військ.

Таким уявляється спектр видів латентної політики в цілому. Зрозуміло, що не всі, а переважно основні елементи його знайшли своє відображення в аналізі. Втім значення досягнутого вбачається в створенні необхідної проміжної аналітичної бази для подальшої розробки системної типологізації латентної політики.

1. Бритков В., Дубовский С. Информационные технологии в национальном мировом развитии // Общественные науки и современность. – 2000. – №1. 2. Землянов В.М. Своя контрразведка. – Мн., 20-02. 3. “Зеркало недели”. – 2005. – №50. – С. 5. 4. Квачков В.В. Спецназ России: специальные операции в политике. – М., 2004. 5. Крысько В.Г. Секреты психологической войны. – Мн., 1999. 6. Кузьменко А. Особенности конкуренции “групп влияния и давления” с государственной властью // Персонал. – 2004. – №7. 7. Курілло В.Є. Базові засади латентології // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Вип. 6. – Київ, Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2004. – С. 103-113; його ж: Латентна політика як соціальне явище // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 23. Вип. 10. Політичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. – С. 13-17; його ж: Про деякі базові засади латентології як науки // Політичний менеджмент. – 2004. – №1. – С. 53-62. 8. Литвиненко А.В. Специальные информационные операции и пропагандистские кампании. – К., 2000. 9. На ковре и под ковром. Круглый стол // Русский журнал. – 2003. – 24 апр. 10. Почепцов Г.Г. Теория коммуникаций. – М.; К., 2001. 11. Почепцов Г.Г. Информационно-психологическая война. – М., 1999. 12. Рогозин Г. Политический сыск или внутренняя разведка // Записки Президенту. – 2004. – №16. 13. Сагайдачный И. Тайная война в Ираке // Зеркало недели. – 2004. – №32. 14. Самофалов В. Глобальный вызов транснациональных корпораций // Зеркало недели. – 2003. – №31. 15. Сенченко М.І. Латентні структури світової політики. – К., 2003. 16. Томас Г. Проблемы внутренней разведки // Америка. – 2003. – 27 окт. 17. Хентшел Ф. Частные военные корпорации: наемники как новая латентная сила дестабилизации безопасности // Персонал. – 2004. – №7.

О. Стадніченко

МАНПУЛЯТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАС-МЕДІА

Сучасна людина в процесі динамічної взаємодії, різноплановості й повторюваності різних явищ суспільно-політичного життя давно втратила можливість (та й потребу) бути безпосереднім їх свідком та учасником, але втрачати обізнаність з процесами навколишнього сві-